

Buhalterinēs apskaitos teorija ir praktika ISSN 2538-8762 eISSN 1822-8682
2021, Nr. 23, DOI: <https://doi.org/10.15388/batp.2021.33>

Manipuliacijų apskaitos informacija prielaidos, rūšys ir taikymo būdai

Dokt. Diana Bachtijeva

Vilniaus universitetas, Lietuva

el. paštas: diana.bachtijeva@evaf.vu.lt

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3025-9841>

Anotacija. Siekiant paaiškinti apskaitos metodų pasirinkimų priežastis, straipsnyje nagrinėjamos pozityviosios apskaitos teorijos oportunistiniu požiūriu pagrįstos vadovų premijavimo, finansinio sverto ir politinių išlaidų hipotezės. Šių hipotezių pagrindu atliekami moksliniai tyrimai atskleidė pagrindines finansinės informacijos manipuliacijų rūšis – pelno valdymą ir kūrybinę apskaitą. Straipsnyje, atlikus mokslinių šaltinių analizę, pateikiami įvairių autorių pelno valdymo ir kūrybinės apskaitos apibrėžimai, išskiriamos pelno valdymo rūšys – kaupimu pagrįstas pelno valdymas ir tikrojo pelno valdymas. Išanalizavus literatūroje nurodomus manipuliacijų būdus, pateikiamas išsamus pelno valdymo ir kūrybinės apskaitos būdų sąrašas, kurie susisteminti ir suklasifikuoti pagal jų atitikimą apskaitos standartams, pelno valdymo rūšis ir apskaitos sritis, kurioms jie daro įtaką. Pateikiamas būdų sąrašas ir suklasifikavimas yra naudingas mokslinė prasme, atliekant tolimesnius šio fenomeno tyrimus.

Reikšminiai žodžiai: pelno valdymas; kūrybinė apskaita.

JEL klasifikacija: M 49

Copyright © 2021 Diana Bachtijeva. Published by [Vilnius University Press](#). This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](#), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source

are credited.

Pateikta / Submitted on 2021.03.29

Assumptions, Types of Accounting Manipulations and Their Application

PhD st. Diana Bachtijeva

Vilnius University, Lithuania

Email: diana.bachtijeva@evaf.vu.lt

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3025-9841>

Annotation. The article describes the bonus plan, debt/equity and political cost hypotheses, based on a positive accounting theory, with reference to opportunistic approach, explaining the reasons for choosing accounting methods. Research based on these hypotheses has revealed the main types of financial information manipulation - earnings management and creative accounting. After conducting the analysis of scientific sources, the article presents the definitions of earnings management and creative accounting of various authors, distinguishes the types of earnings management – accrual-based earnings management and real earnings management. After analyzing the manipulation methods indicated in the literature, a comprehensive list of profit management and creative accounting methods are presented. The methods are structured and classified according to their compliance with accounting standards, types of profit management and their impact on accounting areas. The provided list and classification of methods is useful in a scientific sense for further research on this phenomenon.

Keywords: creative accounting; earnings management.

JEL Code: M 49

Copyright © 2021 Diana Bachtijeva. Published by [Vilnius University Press](#). This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](#), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Pateikta / Submitted on 29.03.2021

Įvadas

Įmonės apskaitai tvarkyti pasirenka labiausiai tinkančius apskaitos metodus ir būdus, priklausomai nuo pramonės šakos, įmonės veiklos pobūdžio, dydžio ir kitų veiksnių. Tinkamai pasirinkti apskaitos metodai ir būdai padeda ne tik finansinėse ataskaitose atspindėti *tikrą ir teisingą* vaizdą, bet ir priimti teisingus valdymo sprendimus. Didelio mokslininkų susidomėjimo kaip tik ir sulaukė apskaitos metodų ir būdų pasirinkimai ir jų priežastys, todėl pastaruosius kelis dešimtmečius labai išpopuliarėjo pozityvioji apskaitos teorija. Šios teorijos pagrindinis privalumas yra tas, kad ji gali paaiškinti daugelį praktikoje išskylančių apskaitos probleminių klausimų, prognozuoti socialinius ir ekonominius reiškinius bei apskaitos praktiką, tačiau pagrindinis dėmesys nukreiptas į apskaitos metodų pasirinkimų aiškinimą. Apskaitos metodų ir būdų pasirinkimus pozityvioji apskaitos teorija aiškina oportunistiniu ir efektyviuoju požiūriais. Oportunistinis pozityviosios apskaitos teorijos požiūris aiškina, kad įmonėje apskaitos metodai parenkami siekiant savanaudiškų tikslų ir norint padidinti savo asmeninę gerovę. Remiantis efektyviuoju požiūriu teigiama, kad apskaitos metodai, būdai ir taisyklės parenkami taip, kad kuo geriau atspindėtų įmonės tikrą finansinę būklę ir veiklos rezultatus, didintų įmonės vertę (Rudžionienė, 2012a). Tačiau pozityviosios apskaitos teorijos hipotezės yra paremtos oportunistiniu požiūriu ir tai lemia efektyviuoju požiūriu pagrįstu empirinių tyrimų trūkumą. Nepaisant to, suformuotos hipotezės paskatino gausius empirinius tyrimus ir pelno valdymo bei kūrybinės apskaitos problematika sulaukė didelio mokslininkų susidomėjimo (Watts, Zimmerman, 1986, 1990; Griffiths, 1986; Schipper, 1989; Degeorge, Patel, Zeckhauser, 1999; Dechow, Skinner, 2000; Gherai, Balaciu, 2011; Lakis, 2011; Mockevičiūtė, Rudžonienė, 2011; Giriūnas, 2012; Giriūnienė, 2012; Mačiutytė-Radickienė, Subačienė, 2012; Malhotra, 2013; Mackevičius, Savickas, 2015; Bhasin, 2016; Gupta, Kumar, 2020 ir kiti).

Temos problema. Užsienio literatūroje gausu tyrimų, nagrinėjančių įvairius tiek pelno valdymo, tiek kūrybinės apskaitos aspektus. Lietuvių mokslininkų darbuose pagrindinis dėmesys yra skiriamas kūrybinės apskaitos problematikai (Mackevičius, Bartaška, 2003; Mackevičius, Kazlauskienė, 2009; Lakis, 2011; Mackevičius, 2012; Giriūnienė, 2012;

Giriūnas, 2012; Mackevičius, Savickas, 2015 ir kt.) ir tik pavieniai autoriai (Rudžionienė, 2012) užsimena ir nagrinėja pelno valdymą. Nors apskaitos manipuliacijų problematika yra nagrinėjama keletą dešimtmečių, tačiau iki šiol akademinėje bendruomenėje nėra bendro sutarimo dėl pelno valdymo ir kūrybinės apskaitos apibrėžimų. Tiek užsienio, tiek lietuvių autorių darbuose pelno valdymo ir kūrybinės apskaitos būdai nagrinėjami ganėtinai fragmentiškai, jie nėra susisteminti ir suklasifikuoti, nepakankamas dėmesys skiriamas manipuliacijų apskaitos informacija reiškinių visumai ir jo tyrimams.

Tyrimo tikslas – išnagrinėti pelno valdymo ir kūrybinės apskaitos koncepciją bei jų taikymo būdus.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) išnagrinėti literatūroje pateikiamas oportunistiniu požiūriu pagrįstas apskaitos metodų pasirinkimo priežastis;
- 2) išnagrinėti pelno valdymo ir kūrybinės apskaitos koncepciją ir literatūroje taikomus apibrėžimus;
- 3) susisteminti literatūroje nurodomus pelno valdymo ir kūrybinės apskaitos būdus.

Tyrimų metodai: mokslinės literatūros analizės, loginės analizės, informacijos grupavimo, sisteminimo, analitinio aprašomojo ir apibendrinimo metodai.

1. Oportunistiniu požiūriu pagrįstos apskaitos metodų pasirinkimo priežastys

Pagrindinis įmonių ir verslo tikslas yra vykdant ūkinę, komercinę veiklą uždirbti kuo didesnę pelną. Didelis pelnas parodo, kad įmonė yra sėkminga ir patraukli tiek investuotojams, tiek kreditoriams, tiek darbuotojams, ieškantiems stabilaus darbo užmokesčio ir socialinių garantijų. Pagrindinis informacijos šaltinis, iš kurio galima gauti duomenis apie įmonės finansinę padėtį yra jos finansinė atskaitomybė. Finansinę apskaitą reglamentuoja teisės aktai, standartai ir taisyklės, o dėl įmonių ir jų veiklos pobūdžio įvairovės joms paliekama teisė pačioms pasirinkti tuos apskaitos metodus, kurie padėtų kaip galima tiksliau atspindėti tikrąją įmonės finansinę būklę ir veiklos rezultatus. Pozityvioji apskaitos teorija kaip tik ir imasi atsakyti „kodėl“ ir „kaip“ įmonės pasirenka vienus ar kitus apskaitos metodus. Watts, Zimmerman (1986) apskaitos metodų pasirinkimus siūlo aiškinti trimis oportunistinio požiūrio hipotezėmis.

Vadovų premijavimo arba premijų plano hipotezė (angl. the bonus plan hypothesis) teigia, kad įmonėse, kuriose vadovų premijos susietos su įmonės veiklos rezultatu, vadovas yra suinteresuotas taikyti tokius apskaitos metodus, kurie perkeltų ataskaitinį pelną iš būsimų laikotarpių į dabartinį (Watts, Zimmerman, 1986). Vadovai pasirenka tam tikrus apskaitos metodus tuomet, kai tiki, kad tai galėtų padidinti jų asmeninį turtą (Deegan, 2007). Įmonei per ataskaitinį laikotarpį pasiekus tam tikrą pelno lygį vadovui yra išmokama metinė premija. Tuo atveju, kai įmonės pelnas yra ženkliai aukščiau premijavimo ribos, vadovas, norėdamas užsitikrinti premiją ateinančiais metais, bus linkęs pasirinkti tokius apskaitos metodus, kurie leistų ataskaitinio laikotarpio pelną perkelti į ateinančius laikotarpius ir taikyti kitus pelną mažinančius apskaitos metodus. Tuo atveju, kai vadovas mato, kad įmonės veiklos rezultatas nepasiekia premijavimo lygio, jis yra suinteresuotas rinktis tokius apskaitos metodus, kurie padėtų perkelti ateinančio laikotarpio pelną į ataskaitinį laikotarpį ir taikyti kitus pelną didinančius apskaitos metodus, kurie padėtų įmonės veiklos rezultatui pasiekti pageidaujamą premijavimo lygį. Rudžionienės (2012) teigimu, jei pelnas yra ženkliai žemiau premijavimo ribos ir mažai tikėtina, kad įmonės

veiklos rezultatas galėtų jį pasiekti, pasirenkami pelną mažinantys apskaitos metodai ir pelnas perkeliamas iš ataskaitinio į ateinantį laikotarpį. Svarbu paminėti, kad vadovų premijavimas nebūtinai turi būti siejamas su įmonės pelnu, jis gali būti sietinas ir su kitais rodikliais, pvz. akcijų kaina, pardavimo apimtimis, turto pelningumu ir kt. (Roberts, 1992; Chan, Kent 2003; Setyorini, Ishak, 2012 ir kt.)

Finansinio sverto (nuosavo ir skolinto kapitalo santykio) hipotezė (angl. the debt-equity hypothesis) teigia, kad kuo didesnė skolinto kapitalo dalis nuosavybėje, tuo labiau vadovai bus suinteresuoti didinti įmonės pajamas (Watts, Zimmerman, 1986). Finansinis svertas parodo įmonės kapitalo efektyvumą, t.y. kokia išipareigojimų dalis tenka vienam nuosavo kapitalo eurui. Kuo didesnė skolinto kapitalo dalis, tuo aukštesnis įmonės finansinės rizikos laipsnis. Svarbu paminėti, kad įmonės finansinis svertas naudojamas norint nustatyti įmonės įsiskolinimo koeficientą, skolos ir turto santykį, skolinto ir nuosavo kapitalo santykį. Šie rodikliai gali suteikti daug informacijos ne tik apie įmonės dabartinę būklę, bet prognozuoti jos mokumą ir pelningumą. Didelė įmonės skola yra susijusi su palūkanų mokėjimu, todėl augant palūkanų mokėjimo normoms, didėja įmonės skola ir sąnaudos, o tai gali būti rizikinga kreditoriams. Be to, didelė skolos dalis gali rodyti investuotojams, kad įmonės akcijos yra rizikingos. Kreditoriai vertina skolos ir nuosavybės santykį ir neretai net pačiose sutartyse yra numatomi tam tikri pelningumo ir finansinio sverto rodiklių lygiai. Todėl vadovai, norėdami sumažinti finansinio sverto rodiklį, gali imtis priemonių didinti nuosavo kapitalo balansinę vertę arba, Watts, Zimmerman (1990) teigimu, perkelti ateinančių laikotarpių pajamas į ataskaitinį laikotarpį.

Politinių išlaidų (įmonės dydžio) hipotezė (angl. political cost hypothesis) teigia, kad kuo didesnė įmonė, tuo labiau ji suinteresuota taikyti pelną mažinančius apskaitos metodus ir perkelti savo ataskaitinį pelną į ateinantį laikotarpį (Watts, Zimmerman, 1986). Hipotezė remiasi politinio matomumo prielaida, kuri priklauso nuo įmonės dydžio ir pramonės šakos. Politinio reguliavimo priemonės sulaukia didesnio visuomenės atgarsio didelėse, o ne mažose įmonėse. Didelės įmonės yra labiau matomos, todėl yra labiau jautrios politiniams procesams. Watts ir Zimmerman (1978) teigimu, jei įmonė turės perduoti savo turtą (pinigus) dėl politinių motyvų (atsiradus naujiems mokesčiams arba padidėjus jų tarifui), tai vadovai

pasirinks tokius apskaitos metodus, kurie padėtų sumažinti mokestinę bazę ir taip sumažinti mokamų mokesčių dydį. Kuo labiau įmonė politiškai matoma, tuo labiau pasirenkami pelną mažinantys apskaitos metodai (Rudžionienė, 2012).

Oportunistinio požiūrio hipotezėmis paremti išsamūs moksliniai tyrimai paaiškina, kodėl vadovai apskaitoje pasirenka vienus ar kitus apskaitos metodus. Tam tikros apskaitos metodų kombinacijos daro įtaką įmonės veiklos rezultatui ir finansinei būklei. Kadangi informacijos vartotojai neturi galimybės susipažinti su įmonėje vykstančiais procesais, pagrindinis jų informacijos šaltinis yra finansinės ataskaitos, todėl ekonomiškai pagrįstus sprendimus suinteresuotos šalys priima analizuodamos ir vertindamos įmonių teikiamą finansinę atskaitomybę. Neretai informacijos vartotojai turi tam tikrų lūkesčių įmonių finansiniams rodikliams, todėl įmonių vadovai iš informacijos vartotojų norėdami gauti jiems palankius sprendimus yra linkę manipuliuoti finansinėje atskaitomybėje pateikiama informacija. Būtent tokios įmonės ir jos suinteresuotųjų šalių sutartys sukuria paskatas valdyti pelną (Watts, Zimmerman, 1990). Susidaro uždaras ratas, kuriame vadovų paskatas manipuliuoti sukelia informacijos vartotojų susidomėjimas finansine informacija. Kuo didesnis informacijos vartotojų susidomėjimas įmone ir jos finansine informacija, tuo didesnės paskatos manipuliuoti šia informacija. Vadovų tikslas yra palenkti informacijos vartotojus priimti vadovams palankius sprendimus, todėl informacijos vartotojų sprendimais yra manipuliuojama ne tiesiogiai, o per finansinėje atskaitomybėje teikiamą informaciją. Norint manipuliuoti finansine informacija, reikia turėti galimybę tai daryti, o standartų lankstumas tokią galimybę sudaro. Tai sąlygoja, kad įmonės veiklos rezultatas ir finansinė būklė tampa pagrindiniais manipuliacijos objektais, o pagrindinės finansinės informacijos manipuliacijų rūšys yra pelno valdymas ir kūrybinė apskaita (Bachtijeva, 2020).

2. Pelno valdymo ir kūrybinės apskaitos samprata ir taikymo būdai

2.1 Pelno valdymas

Viena iš pagrindinių pozityviosios teorijos tyrimų krypčių yra apskaitos metodų ir būdų pasirinkimo praktika. Vadovų premijavimo, finansinio sverto ir politinių išlaidų hipotezėmis paremti tyrimai kaip tik ir paaiškina, kodėl vadovai linkę rinktis vienus ar kitus apskaitos metodus, kurie daro įtaką įmonės veiklos rezultatui. Šis manipuliavimas įmonės pelnu literatūroje yra vadinamas pelno valdymu (*angl. earnings management*). Akademinėje bendruomenėje nėra bendro sutarimo, kas yra pelno valdymas (Beneish, 2001). Dažniausiai galima aptikti Schipper (1989) pasiūlytą klasikinį pelno valdymo apibrėžimą, tačiau literatūroje gausu ir kitų apibrėžčių (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Pelno valdymo apibrėžimas

Autorius	Pelno valdymo apibrėžimas
Schipper (1989)	Pelno valdymas – tai tikslingas įsikišimas į finansinės atskaitomybės rengimo procesą, siekiant gauti tam tikrą asmeninę naudą. Plačiąja prasme pelno valdymas, tai investicinių ir finansinių sprendimų priėmimas palankiausiu laiku, kurie turėtų įtakos atskaitomybėje pateikiamoms pajamoms.
Teoh ir kt. (1998)	Pelno valdymas – tai apskaitos metodų pasirinkimas ir taikymas, anksčiau arba vėliau pripažįstant pajamas, išlaidas ir sąnaudas, siekiant padidinti arba sumažinti ataskaitose parodomą pelną.

Healy ir Wahlen (1999)	Pelno valdymas – tai veiksmai, kai vadovai vertina ir struktūruoja operacijas taip, kad jos pakeistų finansinę atskaitomybę ir suklaidintų suinteresuotuosius asmenis apie pagrindinius įmonės ekonominius rezultatus, paveiktų sutarčių rezultatus, kurie priklauso nuo įmonės veiklos rodiklių.
Park, Shin (2004)	Pelno valdymas – tai apskaitos metodų pasirinkimai, siekiant konkrečių tikslų manipuluojant ataskaitose pateikiamu pelnu.
Leuz, Nanda, Wysocki (2003)	Pelno valdymas – tai vidiniai pokyčiai, kurie daro įtaką finansinėse ataskaitose pateiktiems ekonominiams rodikliams, o šių pokyčių tikslas yra paveikti sutartinę naudą arba klaidinti suinteresuotas šalis.
Giroux (2004)	Pelno valdymas – tai įvairūs apskaitos metodai, taikomi koreguoti pajamas siekiant norimo rezultato.
Ronen, Yaari (2008)	Pelno valdymas – tai valdymo sprendimų visuma, dėl kurių ataskaitose neparodomas tikrasis pelnas.
Walker (2013)	Pelno valdymas – tai valdymo įgaliojimų taikymas ir pasirinkimai tarp apskaitos, atskaitomybės ir tikrų ekonominių sprendimų, siekiant paveikti vieno ar kelių pelno rodiklių atspindėjimą ekonominių įvykių kontekste.
Mulford, Comiskey (2005)	Pelno valdymas – tai aktyvus manipuliavimas pajamomis, siekiant iš anksto nustatytų vadovų tikslų, kurie atitiktų analitikų prognozes arba pasiektų reikiamą pelno lygį.
Rudžionienė	Pelno valdymas – tai kryptingi vadovų veiksmai pasirenkant

(2012)	apskaitos politiką, siekiant naudos sau klaidinant išorinius informacijos vartotojus.
Callao ir kt. (2014)	Pelno valdymas – tai tikslingas įsikišimas į finansinę atskaitomybę, keičiant apskaitos praktiką, pasirenkant tam tikrus apskaitos metodus, kuris gali suklaidinti suinteresuotąsias šalis, kurios naudojasi šia finansine informacija.

Šaltinis: sudaryta remiantis Schipper (1989); Teoch ir kt. (1998); Healy ir Wahlen (1999); Park, Shin (2004); Leuz, Nanda, Wysocki (2003); Giroux (2004); [Mulford](#), [Comiskey](#) (2005); Ronen, Yaari (2008); Rudžioniene (2012); Walker (2013); Callao ir kt. (2014).

Nors 1 lentelėje pateikta keletas apibrėžimų, tačiau juos visus apibendrinus galima būtų teigti, kad pelno valdymas – tai kryptingas įsikišimas į apskaitos procesą (operacijų struktūravimas, metodų pasirinkimai, manipuliavimas), kuriuo norima pakeisti įmonės pelną, siekiant gauti asmeninės naudos, pasiekti norimą rezultatą arba suklaidinti suinteresuotus asmenis.

Pelno valdymo esmę sudaro tai, kad vadovai, siekdami savanaudiškų tikslų ar norėdami suklaidinti informacijos vartotojus, nevisai tinkamai vertina finansines operacijas, dėl ko finansinių ataskaitų informacija išsikreipia ir atvaizduoja ne realų (tikrą ir teisingą) vaizdą apie įmonės veiklos rezultatus, o vadovams parankius rezultatus. Standartų lankstumas suteikia vadovams galimybę manipuluoti atsargų verte, branginti mokslinius tyrimus ir plėtrą, pripažinti pajamas nesant realiems pardavimas, manipuluoti pensijų įsipareigojimais, kapitalizuoti nuomos ir rinkodaros išlaidas, o tokios manipuliacijos padeda atidėti išlaidas, neperkeliant jų į sąnaudas ir padidinti pajamas. (DeGeorge, Patel, Zeckhauser, 1999).

2 lentelė. Pelno valdymo būdai

--

Manipuliacijos pobūdis	Literatūroje nurodomas manipuliavimo būdas
Nepažeidžiant apskaitos standartų	<ul style="list-style-type: none"> - Pernelyg agresyvus nuostolių ar rezervų pripažinimas - „Susijungimų magija“ (<i>angl. merger magic</i>): tyrimo ir plėtros išlaidų pervertinimas - „Didelės vonios“ arba „išsimaudymas vonioje“ (<i>angl. big-bath</i>): restruktūrizavimo išlaidų, turto nurašymų pervertinimas, sąnaudų didinimas - Neįvertintas atidėjimas blogoms skoloms ir pernelyg agresyvus atidėjinių ar rezervų sudarymas - Pardavimų spartinimas, finansuojant pirkimo palūkanas, prekių saugojimo išlaidas. - Pardavimo nuolaidų taikymas - Tyrimo ir plėtros arba reklamos išlaidų kaupimas arba pagreitinimas - „Sausainių stiklainis“ (<i>angl. cookie jar</i>): įsipareigojimų, pardavimų gražinimų, paskolų nuostolių, garantinių išlaidų kaupimas - Pelningo turto pardavimas, didinant pajamas - Atsargų kaupimas ir nenurašymas į sąnaudas - Pridėtinių išlaidų skirstymas didesniai produkcijos kiekiui ir savikainos mažinimas

Manipuliacijos pobūdis	Literatūroje nurodomas manipuliavimo būdas
Pažeidžiant apskaitos standartus	<ul style="list-style-type: none"> - Neteisingas taikymas – registruojant nereikšmingas klaidas - Išankstinis pajamų registravimas - Fiktyvių pardavimų registravimas - Pardavimo sąskaitų faktūrų išrašymas atgaline data - Atsargų pervertinimas registruojant fiktyvias prekes

Šaltinis: sudaryta remiantis Merchant (1990); DeGeorge, Patel, Zeckhauser (1999); Dechow, Skinner (2000); Collingwood (2001); Lambert, Sponem (2005); Braswell, Daniels (2017).

2 lentelėje pateikti susisteminti manipuliavimo pelnu būdai. Literatūroje išskiriama, kad pelnu manipuluojama dviem būdais – nepažeidžiant apskaitos standartų ir pažeidžiant apskaitos standartus ir kitus teisės aktus. Nepažeidžiant apskaitos standartų, manipuliacijos atliekamos taikant agresyvius apskaitos metodus: pervertinant išlaidas, turtą, atliekant manipuliacijas su atidėjimais, kaupiant išlaidas turto sąskaitose, neperkeliant jų į sąnaudas,

įvairiais būdais skatinant pardavimus ar kaupiant įsipareigojimų sumas, keičiant pinigų srautus. Manipuliacijos, pažeidžiant apskaitos standartus, dažniausiai yra siejamos su apskaitos dokumentų klastojimu.

Pradėjus taikyti pelno valdymo būdus, korporacijos įsitraukė į didelius skandalus. Vienas garsiausių pasaulyje nuskambėjusių bankrotų įvyko 2001 m. energetikos ir paslaugų tiekimo korporacijoje Enron. Praėjusio amžiaus 9-o dešimtmečio pabaigoje įmonėje buvo priimtas „inovatyvus“ valdymo sprendimas apskaitoje taikyti pelno valdymo metodus. Norint padidinti

įmonės pelną buvo imta „skolintis“ iš ateinančių laikotarpių, įsipareigojimai netraukiami į konsoliduotą balansą, atliekamos kitos manipuliacijos (pvz., iki 2000 m. rugsėjo mėnesio finansinių priemonių sutarčių vertė buvo 500 mln. JAV dolerių, tačiau užregistruota vertė buvo padidinta net iki 1,5 mlrd. JAV dolerių). Nėgano to, įmonės vidaus auditas, kuris buvo atsakingas už sandorių vertinimą ir apskaitos tikrinimą, teikdavo palankias įmonei išvadas, o 1999 m. išorinis įmonės auditas buvo atliktas paviršutiniškai, be skepticizmo ir pateikė besąlyginę išvadą (Benston, Hartgraves, 2002). Nuolatinis „skolinimasis“ iš ateinančių laikotarpių pajamų ne tik iškreipė ataskaitinio laikotarpio rezultatus ir sudarė galimybę įmonės vadovams išmokėti įspūdingas premijas, bet ir įstūmė įmonę į bankrotą, nes prognozuojamos pajamos pagal ilgalaikes sutartis taip ir nebuvo uždirbtos. Ataskaitinio laikotarpio pelnas gali padidėti tik dėl to, kad jis „skolinamas“ iš būsimos uždarbio, tačiau toks skolinimasis visada paveikia kito laikotarpio pelną, t.y. jį mažina.

Enron skandalas nebuvo vienintelis. Tyco, HealthSouth, Wordcom ir kitos įmonės susidūrė su skaudžiomis pelno valdymo pasekmėmis – dideliu akcijų kritimu, ieškiniais teismuose ir bankroto bylomis (Benston, Hartgraves, 2002; Agrawal, Cooper, 2017). Skandalai įtraukė ne tik įmones ir investuotojus, bet ir visą visuomenę į dezinformacijos ir nepasitikėjimo sūkurį. Todėl, siekiant sumažinti pelno valdymo taikymą ir kitas manipuliacijas apskaitos informacija, buvo pasiūlyta įmonėse neapsiriboti vien vidaus audитами, o atlikti nepriklausomus auditus (Nelson ir kt., 2000; Xie ir kt., 2003; Balaciu ir kt., 2012; Khaneja ir kt., 2013 ir kt.). Auditoriams pradėjus įmonių apskaitoje ieškoti pelno valdymo būdų išryškėjo, kad praktikoje pelno valdymas išsiskyrė į dvi rūšis: kaupimu pagrįstą pelno valdymą (*angl. accrual-based earnings management*) ir tikrojo pelno valdymą (*angl. real earnings management*) (Cohen, Zarowin, 2010; Achleitner ir kt., 2014; Sawicki, Shrestha, 2014; Ali, Kamardin, 2018 ir kt.) (žr. 1 pav.).

1 pav. Pelno valdymo rūšys

Šaltinis: sudaryta remiantis Dechow, Skinner (2000); Cohen, Zarowin

(2010); Achleitner ir kt. (2014); Sawicki, Shrestha (2014); Ali, Kamardin (2018); Strakova (2020)

Kaupimu pagrįstas pelno valdymas remiasi manipuliacijomis, kurios atliekamos kaupiant pinigų sumas įvairiose balanso sąskaitose, neperkeliant jų į sąnaudas ir taip jas mažinant (arba atvirkščiai, didinant sąnaudas), pervertinant turta, registruojant atidėjinius, nenurašant sunaudotų atsargų ir kt. Tokios manipuliacijos turi tiesioginę įtaką įmonės pajamų ir sąnaudų dydžiui (Dechow, Skinner, 2000; Ali, Kamardin, 2018; Strakova, 2020). Prie kaupimu pagrįsto pelno valdymo būtų galima priskirti pernelyg agresyvių nuostolių ar rezervų pripažinimą, restruktūrizavimo išlaidų, turto nurašymų pervertinimą, sąnaudų didinimą, pernelyg agresyvių atidėjinių ar rezervų sudarymą, atidėjinių neįvertinimą blogoms skoloms, įsipareigojimų, pardavimų gražinimų, paskolų nuostolių, garantinių išlaidų kaupimą, pelningo turto pardavimą, didinant pajamas, atsargų kaupimą ir nenurašymą į sąnaudas ir kt.

Tikrojo pelno valdymas susijęs su vadovų priimamais sprendimais dėl pagrindinės įmonės veiklos: prekių ar produkcijos pardavimų didinimu, produkcijos savikainos mažinimu, ilgalaikio turto pardavimu. Tikrojo pelno valdymas daro įtaką ne tik įmonės pajamoms ir sąnaudoms, bet ir pinigų srautams. Tikrojo pelno valdymas yra labai panašus į valdymo sprendimus ir labai sunkiai aptinkamas audito metu (Ali, Kamardin, 2018). Prie tikrojo pelno valdymo būdų galima priskirti tyrimo ir plėtros išlaidų pervertinimą, kaupimą arba pagreitinimą, pardavimų spartinimą, finansuojant pirkimo palūkanas, pardavimo nuolaidų taikymą, pridėtinių išlaidų skirstymą produkcijos savikainai ir kt.

Norėdami pakeisti įmonės veiklos rezultata, gauti asmeninę naudą ir suklaidinti informacijos vartotojus, vadovai kryptingai įsikiša į apskaitos procesą, pasirinkdami tam tikrus apskaitos metodus, struktūruoja operacijas ir atlieka kitokias manipuliacijas. Taikant agresyvius apskaitos metodus pelnas gali būti valdomas nepažeidžiant apskaitos standartų, tačiau kartais gali būti pasirenkamos ir standartus pažeidžiančios manipuliacijos, sietinos su neteisėta veikla ir dokumentų klastojimu. Nepažeidžiant apskaitos standartų, pelnui valdyti gali būti pasirenkami kaupimu pagrįstas arba tikrojo pelno valdymas.

2.2 Kūrybinė apskaita

Kūrybinė apskaita (*ang. creative accounting*) literatūroje pradėta nagrinėti pradėta 80-ųjų pabaigoje kartu su pozityviosios apskaitos teorijos atsiradimu. Kūrybinės apskaitos klausimai ir problematika išlieka aktuali ir šių dienų mokslininkų darbuose (Mulford, Comiskey, 2005; Vinnari, Nasi, 2008; Balaciu, Bogdan, Vladu, 2009; Gherai, Balaciu, 2011; Malhotra, 2013; Blessing, 2015; Cernusca ir kt., 2016; Bhasin, 2016; Yousif, Ismael, 2017; Gupta, Kumar, 2020 ir kt.) Lietuvoje kūrybinės apskaitos klausimus nagrinėjo Mackevičius, Bartaška, 2003; Lakis, 2011; Mockevičiūtė, Rudžionienė, 2012; Giriūnas, 2012; Giriūnienė, 2012; Mačiutytė-Radickienė, Subačienė, 2012; Mackevičius, Savickas, 2015 ir kt.

Kūrybinės apskaitos esmė yra teisės aktais neuždraustų priemonių ir būdų naudojimas, siekiant tam tikrų tikslų, finansinėse ataskaitose atvaizduojant norimus rezultatus. Kūrybinės apskaitos terminas literatūroje apibūdinamas labai įvairiai: manipuliacija, vikrioji apskaita, žaidimas sąskaitomis, kosmetinė atskaitomybė, vitrinis apipavidalinimas, langų apipavidalinimas, „knygų kepimas“, sąskaitų tvarkymas, korporatyvinis triukas (Griffiths, 1986; Rudžionienė, 2012).

3 lentelė. Kūrybinės apskaitos apibrėžimas

Autorius	Kūrybinės apskaitos apibrėžimas
Naser, 1993	Kūrybinė apskaita – tai manipuliavimo apskaitos duomenimis procesas, pasinaudojant apskaitos taisyklių spragomis ir jose pasirinktais vertinimo ir atskleidimo būdais, siekiant konvertuoti finansinę atskaitomybę į tokia, kokią ją norėtų matyti vadovai. Tai procesas, kurio metu sandoriai struktūrizuojami taip, kad būtų gauti norimi apskaitos rezultatai, o ne pranešti apie sandorius neutraliai ir nuosekliai.
Merchant,	Kūrybinė apskaita – tai bet koks veiksmas, turintis įtakos

Rockness, 1994	deklaruojamoms pajamoms ir suteikiantis klaidinantį ekonominį pranašumą organizacijai, ir ilginiui gali būti žalingas.
Archer, 1996	Kūrybinė apskaita vartojama siekiant nurodyti finansinių ataskaitų rengėjo atliktą apskaitos taisyklių išplėtimą, kad būtų pasiektas rengėjo pageidaujamas poveikis. Toks poveikis yra arba klaidinti finansinių ataskaitų skaitytoją, arba turėti tam tikrą rezultatą, kuris nebūtų pasiektas neišplėtus taisyklių.
Shah, 1998	Kūrybinė apskaita – tai procesas, kurio metu vadovybė pasinaudoja apskaitos standartų spragomis ar neaiškumais, kad pateiktų neobjektyvų finansinės veiklos vaizdą. Tai nepažeidžia įstatymo ar taisyklių raidės, bet gali pažeisti jo dvasią.
Amat, Blake, Dowds, 1999	Kūrybinė apskaita – tai procesas, kurio metu buhalteriai naudojami savo apskaitos taisyklių žiniomis manipuliavimu verslo organizacijos sąskaitose pateiktais skaičiais
Belkaoui, 2004	Kūrybinė apskaita – tai procesas, kai apskaitos skaičiai konvertuojami iš faktinės vertės į norimą rezultatą.
Mulford, Comiskey, 2005	Kūrybinė apskaita – tai bet kokie veiksmai siekiant valdyti finansinius skaičius, įskaitant agresyvų apskaitos principų pasirinkimą ir taikymą, apgaulingą finansinę atskaitomybę ir kitus veiksmus, kurių imtasi siekiant valdyti arba lyginti pajamas.
Micah, Chinwe,	Kūrybinė apskaita – tai tokia praktika, kuri apima manipuliavimą įmonės finansiniais įrašais siekiant „iš anksto

2014	nustatyto“ tikslo.
Bhasin, 2016	Kūrybinė apskaita – tai apskaitos praktika, kuri vadovaujasi apskaitos principais ar standartais, tačiau nukrypsta nuo to, ką ketina pasiekti šie principai ar standartai, tuo tikslu, kad suinteresuotosioms šalims būtų parodytas norimas įmonės įvaizdis. Tai „agresyvus“ apskaitos taisyklių pasirinkimas ir naudojimas, siekiant pateikti finansinėse ataskaitose labai pelningos įmonės vaizdą.
Gupta, Kumar, 2020	Kūrybinė apskaita – tai apskaitos praktika, paremta apskaitos taisyklių laikymusi, tačiau tais metodais, kurie padeda kompleksiskai, novatoriškai, agresyviai ir sistemingai finansinėse ataskaitose atvaizduoti faktiškai neteisingą pelną, turtą ir išsipareigojimus.

Šaltinis: sudaryta remiantis Nasser (1993); Merchant, Rockness (1994); Archer (1996); Shah (1998); Amat, Blake, Dowds (1999); Belkaoui (2004); Mulford, Comiskey (2005); Micah, Chinwe (2014); Bhasin (2016); Gupta, Kumar (2020)

3 lentelėje yra pateikiami skirtingų laikotarpių autorių darbuose pateikiami kūrybinės apskaitos apibrėžimai, tačiau visuose vyrauja esminiai kūrybinės apskaitos bruožai – apskaitos praktika, apskaitos taisyklių pasirinkimas, finansinės atskaitomybės iškreipimas, gaunami norimi apskaitos rezultatai.

Taikant kūrybinę apskaitą įtaka yra daroma nuosavam, apyvartiniam kapitalui, ilgalaikiam turtui, atsargų, skolų apskaitai, pajamų ir sąnaudų pripažinimui, išsipareigojimams ir kt. (Lakis, 2011; Gherai, Balaciu, 2011; Giriūnienė, 2012; Mačiūitytė- Radickienė, Subačienė, 2012). Kūrybinės apskaitos taikymo sritys priklauso nuo to, kokiais duomenimis norima manipuluoti ir kokius rezultatus norima atvaizduoti finansinėje atskaitomybėje. Literatūroje pateikiamas išsamus, bet nebaigtinis manipuliacijų sąrašas, kuris pateikiamas 4 lentelėje.

4 lentelė. Kūrybinės apskaitos būdai

<p>Apskaitos sritys</p>	<p>Literatūroje nurodomi manipuliavimo būdai</p>
<p>1. Ilgalaikis turtas</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Manipuliuojama nusidėvėjimo tarifais - Padidinama arba sumažinama ilgalaikio turto įsigijimo savikaina. - Techninio aptarnavimo ir eksploatavimo remonto išlaidos parodomos kaip investicijos - Nesilaikoma požymių, pagal kuriuos materialusis turtas turi būti priskiriamas ilgalaikiam turtui ir tam tikroms jo grupėms - Manipuliuojama perkainojant turtą - Nesilaikoma turto pripažinimo nematerialiuoju kriterijų, pavyzdžiui, nesivadovaujama reikšmingumo principu - Neteisingai apskaičiuojama nematerialiojo turto amortizacijos metinė norma - Manipuliuojama keičiant/ įvertinant prestižą - Manipuliuojama tyrimų ir plėtros išlaidomis

Apskaitos sritys	Literatūroje nurodomi manipuliavimo būdai
2. Trumpalaikis turtas	<ul style="list-style-type: none"> - Manipuliuojama atsargų įkainojimo būdais - Padidinamos nebaigtos produkcijos gamybos išlaidos - Nenurašomos netinkamos naudoti atsargos - Padidinamos atsargų gamybos išlaidos, skirtos saviems poreikiams tenkinti - Neteisingas pagamintos produkcijos įvertinimas pagal pasigaminimo savikainą, pavyzdžiui, padidintos arba sumažintos netiesioginės išlaidos - Manipuliuojama išlaidų paskirstymu savikainai - Sugadintos arba iš dalies pasenusios atsargos įvertinamos grynąja galimo realizavimo verte - Skirtingi atsargų metodai naudojami skirtingais infliacijos laikais

Apskaitos sritys	Literatūroje nurodomi manipuliavimo būdai
3. Nuosavas kapitalas	<ul style="list-style-type: none"> - Manipuliuojama formuojant nuosavą kapitalą, jį padidinant ar sumažinant - Manipuliuojama per ataskaitinį laikotarpį pakeičiant nuosavo kapitalo sudėtį - Neteisingai užregistruojamas apskaitoje pasirašytasis ir nepasirašytasis įstatinis kapitalas - Manipuliuojama apskaičiuojant dividendus paprastųjų akcijų savininkams - Manipuliuojama nustatant ir naudojant perkainojimo rezervą, privalomąjį ir rezervą savoms akcijoms įsigyti - Manipuliuojama kapitalo vertės pokyčiu

<p>Apskaitos sritys</p>	<p>Literatūroje nurodomi manipuliavimo būdai</p>
<p>4. Įsipareigojimai</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Įsipareigojimai dengiami gautinomis sumomis - Einamojo laikotarpio įsipareigojimai rodomi kaip būsimųjų laikotarpių - Nesilaikoma kriterijų atliekant įsipareigojimų priskyrimą trumpalaikiams ar ilgalaikiams - Neteisingai į grupes klasifikuojami ilgalaikiai įsipareigojimai - Neteisingai į grupes klasifikuojami trumpalaikiai įsipareigojimai - Manipuliuojama pasinaudojant įsipareigojimų vertinimo būdais: įsigijimo savikaina, tikraja verte, dabartine verte, amortizuota savikaina ir kt. - Manipuliuojama atidėjiniais ir neapibrėžtaisiais įsipareigojimais - Neteisingai nurodomas turto ir įsipareigojimų santykis

<p>Apskaitos sritys</p>	<p>Literatūroje nurodomi manipuliavimo būdai</p>
<p>5. Pajamos</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pirkėjui išsiųstos prekės yra blogesnės kokybės, nei numatyta sutartyje - Pajamos pripažįstamos tada, kai abejojama, ar jos iš tikrųjų uždirbtos - Pripažįstamos fiktyvios pajamos ar jos registruojamos iš anksto - Neteisingai atliekamas pajamų įvertinimas (jos turi būti įvertintos gauto arba gautino atlygio tikraja verte) - Neteisingai pajamos grupuojamos į rūšis: tipinės veiklos, netipinės veiklos, pelno mokesčio pajamos - Gautas avansas apskaitomas kaip pajamos
<p>6. Sąnaudos</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ataskaitinio laikotarpio sąnaudos apskaitomos kitu laikotarpiu arba atvirkščiai - Ilgalaikio materialiojo turto nusidėvėjimas skaičiuojamas arba anksčiau, arba vėliau, negu privaloma - Sąnaudos neįvertinamos tikraja verte - Neteisingai apskaičiuojama pardavimo savikaina ir ją sudarančios paslaugų teikimo sąnaudos, parduotos produkcijos savikaina ir perparduotų prekių savikaina - Ilgalaikio materialiojo turto remonto darbų, kurie nepagerina jo savybių ir nepailgina tarnavimo laiko, verte didinama tokio turto savikaina

Apskaitos sritys	Literatūroje nurodomi manipuliavimo būdai
7. Pelnas	<ul style="list-style-type: none"> - Apskaičiuojamos didesnės arba mažesnės bendrojo pelno, tipinės veiklos pelno, pelno prieš apmokestinimą ir grynojo pelno sumos - Manipuliuojama nustatant pelno prieš apmokestinimą sumas
8. Pinigų srautai	<ul style="list-style-type: none"> - Neteisingai pagal veiklos sritis – pagrindinę, investicinę ir finansinę – klasifikuojami pinigų srautai - Manipuliuojama nustatant pagrindinės, investicinės ir finansinės veiklos pinigų įplaukas bei išmokas, jų rūšis
9. Mokesčiai	<ul style="list-style-type: none"> - Nukeliami mokesčių mokėjimo terminai - Padidinama gražintina mokesčio permoka arba sutrumpinamas mokesčio permokos gražinimo terminas - Reguliariai keičiami nusidėvėjimo metodai, siekiant sumažinti turto vertę ir sumažinti mokestinę prievolę

Šaltinis: sudaryta remiantis Mackevičiumi, Bartaška (2003); [Mulford](#), [Comiskey](#) (2005); Vinnari, Nasi (2008); Agarwal (2008); Mackevičiumi, Kazlauskiene (2009); Gherai, Balaciu (2011); Lakiu (2011); Hill, Perry, Andes (2011); Shah, Butt (2011); Mackevičiumi (2012); Giriūniene (2012); Yadav (2013); Mackevičiumi, Savicku (2015).

Literatūroje kūrybinė apskaita yra skirstoma į pozityviają ir manipuliacinę (Mackevičius, Savickas, 2015; Mackevičius, Subačienė, 2016; Remenarič ir kt., 2018). Manipuliacinė kūrybinė apskaita apibūdinama kaip egoistinė, kai

manipuliuojama teisės aktais, finansiniais rodikliais, siekiant finansinėse ataskaitose atvaizduoti įmonei palankius, pagražintus rezultatus (Mackevičius, Subačienė, 2016). Pozityvioji kūrybinė apskaita siejama su kūrybiškų variantų ieškojimu apskaitoje. Tai apskaita, kurios tikslas yra patobulinti galiojančias apskaitos duomenis taip, kad būtų garantuota tikslesnė ir naudingesnė informacija. (Mackevičius, Savickas, 2015).

Kūrybinės apskaitos esmę sudaro apskaitos standartais neuždraustų būdų ir metodų pasirinkimas, kuris daro įtaką įmonės finansinei būklei. Kūrybinės apskaitos būdai gali daryti įtaką ne tik visai balanso struktūrai – turtui, nuosavam kapitalui, įsipareigojimams, bet ir pajamoms, sąnaudoms. Visos šios manipuliacijos pakeičia ne tik įmonės finansinę būklę, bet ir veiklos rezultatą bei pinigų srautus. Nors kūrybinė apskaita taikoma siekiant iškreipti įmonės finansinę būklę ir veiklos rezultatus, ji gali būti naudojama ir kaip įrankis tobulinti apskaitos praktiką.

Išvados

1. Finansinių informacijos vartotojų susidomėjimas finansinių ataskaitų informacija ir lūkesčiai finansiniams rodikliams, skatina įmonių vadovus patenkinti šiuos lūkesčius, palenkti informacijos vartotojus priimti įmonei ar vadovams palankius sprendimus. Norėdami atitikti informacijos vartotojų lūkesčius, įmonių vadovai manipuliuoja teikiama finansine informacija, apskaitai tvarkyti pasirinkdami įvairias apskaitos politikos strategijas. Priklausomai nuo to, kokio rezultato siekia įmonių vadovai, jie pasirenka skirtingus apskaitos metodus ir būdus. Pozityvioji apskaitos teorija tokius pasirinkimus aiškina trimis oportunistinio požiūrio hipotezėmis: vadovų premijavimo hipoteze, kai vadovų premija priklauso nuo įmonės veiklos rezultato ir vadovai suinteresuoti manipuluoti pelnu; finansinio sverto hipoteze, kai vadovai manipuliuoja finansine informacija norėdami išlaikyti tam tikrą skolos ir nuosavo kapitalo santykį; politinių išlaidų hipoteze, kai finansine informacija yra manipuluojama dėl politinių motyvų, priklausomai nuo įmonės dydžio ir pramonės šakos.

2. Išnagrinėjus mokslinėje literatūroje pateikiamus pelno valdymo apibrėžimus, galima teigti, kad pelno valdymas yra kryptingas įsikišimas į apskaitos procesą (operacijų struktūravimas, metodų pasirinkimai, manipuliavimas), kuriuo siekiama pakeisti įmonės pelną, gauti asmeninę naudą, pasiekti norimą rezultatą arba suklaidinti suinteresuotus asmenis. Pagal manipuliacijų pobūdį pelno valdymas yra dviejų rūšių: kaupimu pagrįstas pelno valdymas, atliekamas manipuluojant sąnaudų, išlaidų, atsargų kaupimu; tikrojo pelno valdymas, kai priimami valdymo pobūdžio sprendimai, susiję su pardavimų didinimu, produkcijos savikainos skaičiavimu, turto pardavimu.

3. Mokslinių šaltinių analizė parodė, kad kūrybinė apskaita, tai apskaitos procesas, paremtas apskaitos standartais, kurio metu pasirenkamos tam tikros apskaitos taisyklės, padedančios iškreipti finansinę atskaitomybę ir gauti norimus rezultatus. Kūrybinė apskaita gali būti manipuliacinė, kai siekiama iškreipti įmonės finansinę būklę ir veiklos rezultatus ir pozityvioji, kai siekiama atvaizduoti kuo tikslesnę ir naudingesnę finansinę informaciją ir ieškoti tobulesnės apskaitos praktikos.

4. Įvairiuose moksliniuose šaltiniuose nurodyti pelno valdymo būdai buvo susisteminti, pagal jų taikymo teisėtumą, priskiriant juos prie būdų pažeidžiančių apskaitos standartus ir nepažeidžiančių apskaitos standartus. Pateikiamas didelis praktikoje taikomų kūrybinės apskaitos būdų sąrašas, kuris nėra baigtinis ir gali būti papildomas naujais. Minėti kūrybinės apskaitos būdai buvo sugrupuoti pagal jų taikymą ilgalaikio turto, trumpalaikio turto, nuosavo kapitalo, įsipareigojimų, pajamų, sąnaudų, pelno, pinigų srautų ir mokesčių apskaitos srityse.

Literatūra

1. Achleitner, A. K., Günther, N., Kaserer, C., Siciliano, G., 2014. Real earnings management and accrual-based earnings management in family firms. *European Accounting Review*, 23(3), 431-461. <http://doi.org/10.1080/09638180.2014.895620>
2. Agarwal, V., 2008. *Relationship between creative accounting and corporate governance*. Doctoral dissertation, University of Nottingham.
3. Agrawal, A., Cooper, T., 2017. Corporate Governance Consequences of Accounting Scandals: Evidence from Top Management, CFO and Auditor Turnover. *Quarterly Journal of Finance*. 7(1), 1650014 (1-41), <http://doi.org/10.1142/S2010139216500142>.
4. Ali, B., Kamardin, H., 2018. Real earnings management: a review of literature and future research. *Asian Journal of Finance & Accounting*, 10(1). <http://doi.org/10.5296/ajfa.v10i1.13282>
5. Amat, O.; Blake, J.; Dowds, J., 1999. *The ethics of creative accounting*. Journal of Economic Literature classification. Prieiga per: <<http://www.econ.upf.edu/docs/papers/downloads/349.pdf>> [žiūrėta 2020-06-13]
6. Archer, S., 1996. The ethics of creative accounting. *Science and Engineering Ethics*, 2(1), 55-70.
7. Bachtijeva, D., 2020. Kūrybinės apskaitos ir pelno valdymo problematika apskaitos teorijų raidos kontekste. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, 22, 6-6. <https://doi.org/10.15388/batp.2020.28>
8. Balaciu D. E., Bogdan V., Vladu A. B., 2009. A brief review of creative accounting literature and its consequences in practice. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 11(1), 170-183.

9. Balaciu, D. E., Bogdan, V., Mester, I. T., Gherai, D., 2012. Empirical evidences of Romanian auditors' behavior regarding creative accounting practices. *Accounting and management information systems*, 11(2), 213.
10. Belkaoui, A.R., 2004. *Accounting Theory (5th ed.)*. Thompson Learn. ISBN-10: 1844800296
11. Beneish, M. D., 2001. Earnings management: A perspective. *Managerial Finance*. 27 (12), 3-17
<https://doi.org/10.1108/03074350110767411>
12. Benston, G., Hartgraves, L., 2002. Enron: what happened and what we can learn from it. *Journal of accounting and public policy*. 21, 105-127. [http://doi.org/10.1016/S0278-4254\(02\)00042-X](http://doi.org/10.1016/S0278-4254(02)00042-X)
13. Bhasin, M. L., 2016. Survey of creative accounting practices: an empirical study. *Wulfenia Journal*, 23, 144-162.
14. Blessing I. N., 2015. Empirical analysis on the use of forensic accounting techniques in curbing creative accounting. *International Journal of Economics, Commerce and Management United Kingdom*. III(1), 1-15. Prieiga per: < <http://hdl.handle.net/20.500.12306/361> >
[žiūrėta 2020-09-12]
15. Braswell, M., Daniels, R. B., 2017. Alternative earnings management techniques: What audit committees and internal auditors should know. *Journal of Corporate Accounting & Finance*, 28(2), 45-54.
<https://doi.org/10.1002/jcaf.22239>
16. Callao, S., Jarne, J. I., Wróblewski, D., 2014. Debates and studies on earnings management: a geographical perspective. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowosci*, 75(131). <https://doi.org/10.5604/16414381.1098803>
17. Cernusca, L., David D., Nicolaescu, C., Gomoi, B. C., 2016. Empirical study on the creative accounting phenomenon. *Studia Universitatis Economics Series*, 26(2), 63-87.
18. Chan C., Kent P., 2003. Application of stakeholder theory to the quantity and quality of Australian voluntary corporate environmental disclosures. Paper presented to the Accounting and Finance Association of Australia and New Zealand (AFAANZ), Brisbane, 6th to 8th July.
19. Cohen, D. A., Zarowin, P., 2010. Accrual-based and real earnings management activities around seasoned equity offerings. *Journal of*

- accounting and Economics*, 50(1), 2-19.
<https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2010.01.002>
20. Collingwood, H., 2001. The earnings game, everyone plays, nobody wins. *Harvard Business Review*, 79(6), 65–74. Prieiga per: <
<https://hbr.org/2001/06/the-earnings-game-everyone-plays-nobody-wins>> [žiūrėta 2021-03-15].
 21. Dechow, P, Skinner, D. J., 2000. Earnings management: reconciling the views of accounting academics, practitioners, and regulators. *Acc Horizons*. 14(2), 235–50. <http://doi.org/10.2139/ssrn.218959>
 22. Deegan, C. M., 2007. *Financial Accounting Theory* (2nd ed.). Australia: McGraw-Hill.
 23. Degeorge, F., Patel, J., Zeckhauser, R., 1999. Earnings management to exceed thresholds. *Journal of Business*, 72(1), 1–32. Prieiga per: <
https://www.jstor.org/stable/10.1086/209601?seq=1#metadata_info_tab_contents> [žiūrėta 2021-01-25].
 24. Gherai D. S., Balaciu D. E., 2011. From creative accounting practices and Enron phenomenon to the current financial crisis. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 13(1), 34-41. Prieiga per: <
<http://oeconomica.uab.ro/upload/lucrari/1320111/03.pdf>> [žiūrėta 2020-10-15]
 25. Giriūnas L., 2012. Kūrybinė apskaita: samprata, tikslai ir vieta. *Ižvalgos*, 1(7). Utena: UAB „Utenos indra“.
 26. Giriūnienė G., 2012. Kūrybinės apskaitos metodikos ir jų taikymo sritys įmonėje. *Ižvalgos*, 1(7). Utena: UAB „Utenos indra“.
 27. Giroux, G., 2004. *Detecting earnings management*. New Jersey: Wiley. ISBN: 978-0-471-47086-1
 28. Griffiths, I., 1986. *Creative Accounting how to make your profits what you want them to be*. London, Sidgwick & Jackson, ISBN: 09477752811.
 29. Gupta, Ch. M., Kumar, D., 2020. Creative accounting a tool for financial crime: a review of the techniques and its effects. *Journal of Financial Crime*. 27(2), 397-411. <http://doi.org/10.1108/JFC-06-2019-0075>.
 30. Healy, P. M, Walhen, J. M., 1999. A review of the earnings management literature and its implications for standard setting. *Accounting Horizons*, 13(4), 365–83.

31. Hill, N.; Perry, S.; Andes, S., 2011. *Evaluating Firms in Financial Distress: An Event History Analysis*. *Journal of Applied Business Research*. 12 (3).
32. Khaneja, S., Bhargava, V., Gupta, L., 2017. Redefining the Role of Auditor in Curbing Creative Accounting Practices. *International Journal of Management and Social Sciences Research (IJMSSR)*, 6(3), 32-37.
33. Lakis, V., 2011. Manipuliacijų finansine informacija priežastys ir būdai. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*. 9, 33-45. Prieiga per: <<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367189843025/>> [žiūrėta 2019 05 10].
34. Lambert, C., Sponem, S., 2005. Corporate governance and profit manipulation: French field study. *Critical Perspectives on Accounting*, 16, 717-748. <http://doi.org/10.1016/j.cpa.2003.08.008>
35. Leuz, C., Nanda, D., Wysocki, P. D., 2003. Earnings management and investor protection: An international comparison. *Journal of Financial Economics*, 69(3), 505–527. [https://doi.org/10.1016/S0304-405X\(03\)00121-1](https://doi.org/10.1016/S0304-405X(03)00121-1)
36. Mačiulytė - Radickienė R., Subačienė R., 2012. Manipuliavimo pajamomis ir sąnaudomis būdų analizė. *Išvalgos*. 1 (7). Utena: UAB „Utenos indra“.
37. Mackevičius J., Bartaška R., 2003. Klaidų ir apgaulių aptikimas, įvertinimas ir prevencija. *Ekonomikos teorija ir praktika*, 2, 37-59. Prieiga per: <<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2003~1367159528651/>> [žiūrėta 2019 05 13].
38. Mackevičius J., Savickas V., 2015. Manipuliacinės kūrybinės apskaitos anatomija ir jos informacijos naudojimas. *Informacijos mokslai*, 71, 124-134. <https://doi.org/10.15388/Im.2015.71.8337>.
39. Mackevičius, J. Kazlauskienė, L., 2009. The fraud tree and its investigation in audit. *Ekonomika*, t. 85, p. 90-101. <https://doi.org/10.15388/Ekon.2009.0.5118>
40. Malhotra A. 2013, Curbing Creative Accounting: Role & Effectiveness of Ethics Amarjeet. *International Journal of Finance and Policy Analysis*, 5(2), 15-27.
41. Merchant, K. A., 1990. The effects of financial controls on data manipulation and management myopia. *Accounting, organizations and society*. 15(4), 297–313.

42. Merchant, K. A., Rockness, J. 1994. The ethics of managing earnings: an empirical investigation. *Journal of Accounting and Public Policy*, 13(1), 79-94.
43. Micah, L. C., Chinwe, O. E., 2014. The impact of creative accounting on organizational effectiveness: a study of manufacturing firms in Nigeria. *British Journal of Economics, Management & Trade*, 4(12), 2107-2122.
44. Mockevičiūtė A., Rudžionienė, K., 2011. Apskaitos politikos įtaka pelnui. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, 9. Kaunas: LBAŠTA. Prieiga per: <<https://www.cceol.com/search/article-detail?id=459931>> [žiūrėta 2019 05 13].
45. Mulford, C. W., Comiskey, E. E., 2005. *The financial numbers game: detecting creative accounting practices*. John Wiley & Sons. ISBN-13: 978-0471770732.
46. Nelson, M. W., Elliott, J. A., Tarpley, R. L., 2000. Where do companies attempt earnings management, and when do auditors prevent it? In *AFA 2001 New Orleans Meetings*. <http://doi.org/10.2139/SSRN.248129>
47. Park Y., Shin Hyun-Han, 2004. Board composition and earnings management in Canada. *Journal of Corporate Finance*, 10, 431–457. [https://doi.org/10.1016/S0929-1199\(03\)00025-7](https://doi.org/10.1016/S0929-1199(03)00025-7)
48. Remenarič M., Kenfelja I., Mijoč I., 2018. Creative accounting – motives, techniques and possibilities of prevention. *Ekonomski vjesnik / Econviews*, 1, 193-199. Prieiga per: <https://www.semanticscholar.org/paper/CREATIVE-ACCOUNTING-%E2%80%93-MOTIVES%2C-TECHNIQUES-AND-OF-Remenari%C4%87-Kenfelja/748694de0c1d6a3afb9b1d41cdf3efe1dbb6b3c3> [žiūrėta 2020-10-20]
49. Roberts, R. W., 1992. Determinants of corporate social responsibility disclosure. *Accounting, Organizations and Society*, 17(6), 595-612.
50. Ronen J., Yaari V., 2008. *Earnings management Emerging Insights in Theory, Practice, and Research*. New York: Springer US. ISBN: 978-0-387-25769-3.
51. Rudžionienė K., 2012. *Finansinės apskaitos teorijos*. Monografija. Vilniaus universitetas. ISBN 978-609-469-091-7.

52. Sawicki, J., Shrestha, K., 2014. Misvaluation and insider trading incentives for accrual-based and real earnings management. *Journal of Business Finance & Accounting*, 41(7-8), 926-949.
<http://doi.org/10.1111/jbfa.12084>
53. Schipper K., 1989. Commentary on earnings management. *Accounting Horizons*, 3(4), 91–102.
54. Setyorini, C. T., Ishak, Z., 2012. Corporate social and environmental disclosure: A positive accounting theory view point. *International Journal of Business and Social Science*, 3(9), 152 – 164.
55. Shah, A. K., 1998. Exploring the influences and constraints on creative accounting in the United Kingdom. *European Accounting Review*, 7(1), 83-104.
56. Shah, S. Z. A. Butt, S., 2011. Creative accounting: a tool to help companies in a crisis or a practice to land them into crises. In *International Conference on Business and Economics Research*, 16, 96-102. Prieiga per: <https://www.semanticscholar.org/paper/Creative-Accounting%3A-A-Tool-to-Help-Companies-in-a-Shah-Butt/0180751ae4d3f081e9d06a38f206036adbb03d40> [žiūrėta 2020-10-24]
57. Strakova, L., 2020. Earnings management in global background. SHS Web of Conferences 74, 01032. Globalization and its Socio - Economic Consequences 2019.
<http://doi.org/10.1051/shsconf/20207401032>
58. Teoh, S.H., Welch, I., Wong, T.J., 1998. Earnings management and the long-run market performance of initial public offerings. *Journal of Finance*, 53, 1935–1975.
59. Vinnari, E. M., Näsi, S., 2008. Creative accrual accounting in the public sector: ‘Milking’ water utilities to balance municipal budgets and accounts. *Financial Accountability & Management*, 24(2), 97-116.
<https://doi.org/10.1111/j.1468-0408.2008.00448.x>
60. Walker, M., 2013. How far can we trust earnings numbers? What research tells us about earnings management. *Accounting and Business Research*, 43(4), 445-481.
<https://doi.org/10.1080/00014788.2013.785823>
61. Watts, L., Zimmerman, J. L., 1990. Positive Accounting Theory: A Ten Year Perspective. *The accounting review*, 65(1), 1311-156.

62. Watts, R. L., Zimmerman, J. L., 1978. Towards a positive theory of the determination of accounting standards. *Accounting review*, 112-134
63. Watts, R.L., Zimmerman, J.L., 1986. *Positive Accounting Theory*. Englewood cliffs, New Jersey, Prentice-Hall, 388.
64. Xie, B., Davidson III, W. N., DaDalt, P. J., 2003. Earnings management and corporate governance: the role of the board and the audit committee. *Journal of corporate finance*, 9(3), 295-316.
65. Yadav, B., 2013. Creative Accounting: a literature review. *The Standard International Journals Transactions on Industrial, Financial and Business Management (IFBM)*, 1(5), 181-193.
66. Yousif A., ismael A., 2017. The Impact of Creative Accounting Techniques on the Reliability of Financial Reporting with Particular Reference to Saudi Auditors and Academics. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 7(2), 283-291.

Diana Bachtijeva, Vilniaus universiteto, Ekonomikos ir verslo administravimo fakulteto, apskaitos ir audito katedros doktorantė. Mokslinių interesų sritys – pelno valdymas, kūrybinė apskaita, finansinė apskaita, finansinė analizė. Institucijos adresas: Saulėtekio al. 9, II rūmai, LT- 10222, Vilnius.

Diana Bachtijeva, PHD candidate of Accounting and Auditing Department, Faculty of Economics and Business Administration, Vilnius University. Scientific interests: earnings management, creative accounting, financial accounting, financial analysis. Address of institution: Saulėtekio av. 9, II building, LT-10222, Vilnius.